

УДК 343.35

О.Є. Звірко, канд. юрид. наук, доц., ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ БАНКУ
ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА
ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ДОХОДІВ,
ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ТА
ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ**

В статті розглянуті питання адміністративної та кримінальної відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема відповідальних працівників банківських установ, за порушення ними вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Автор вказує на недоліки законодавчої конструкції ст. 209-1 Кримінального кодексу України та вносить пропозиції щодо

вдосконалення норм діючого законодавства у зазначеній сфері з урахуванням вимог міжнародних стандартів.

Ключові слова: легалізація (відмивання) доходів, фінансування тероризму, запобігання та протидія легалізації доходів та фінансуванню тероризму, порушення вимог фінансового моніторингу.

Постановка проблеми. Запобігання та протидія відмиванню "брудних" доходів та фінансуванню тероризму залишаються одними з найбільш актуальних проблем сучасності. В Україні створена відповідна нормативна база, яка в цілому відповідає міжнародним вимогам. Наша країна виключена із чорного списку держав, які не забезпечують належної протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

На виконання Конвенції Ради Європи 1990 року про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, ратифікованої Верховною Радою України 17 грудня 1997 р. [3], та "Сорока рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей" (FATF) [7] щодо встановлення відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема відповідальних працівників банків, Законом України від 16.01.2003 Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 209-1 "Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", а Кодекс України про адміністративні правопорушення - ст. 166-9 "Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом".

Юридична відповідальність за порушення вимог законодавства, спрямованого на протидію відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, є правовою гарантією забезпечення зазначених вимог і спонукає суб'єктів первинного фінансового моніторингу до їх безумовного виконання. Обов'язки із здійснення ідентифікації клієнтів, виявлення фінансових операцій, які підлягають моніторингу, їх реєстрації, дотримання строків надсилання повідомлень про такі операції спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, зупинення фінансових операцій у разі підозри в причетності до фінансування тероризму передбачені як законами України [8; 9], так і відомчими актами Національного банку України [5; 6].

Комплекс правових відносин, які є предметом дослідження в даній статті, до сьогодні не знайшов належного висвітлення на теоретичному рівні, особливо з точки зору ефективності застосування відповідних норм кримінального законодавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На жаль, в юридичній літературі відсутні спроби наукового дослідження самої конструкції ст. 209-1 ККУ та практики її застосування.

Метою статті є спроба дослідження обґрунтованості законодавчої конструкції складу злочину, передбаченого ст. 209-1 ККУ, розмежування його від схожого адміністративного делікту, юридичний аналіз особливостей кваліфікації зазначеного діяння.

Виклад основного матеріалу. Юридичний аналіз ст. 209-1 КК України дає підстави стверджувати, що її законодавча конструкція є невдалою, оскільки викликає значні труднощі при тлумаченні змісту і застосуванні цієї норми. Так, в частині першій зазначеної статті йдеться про повторне умисне неподання інформації про фінансові операції або повторне умисне подання завідомо недостовірної інформації про фінансові операції, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Фактично об'єктивна сторона цього злочину складається з двох діянь, кожне з яких є по суті адміністративним проступком. Але повторення проступку характеризує особу і впливає на ступінь суспільної небезпеки саме особи, а не діяння, яке за своїми об'єктивними ознаками залишається таким же, як і перше аналогічне діяння, тобто проступком. Суспільна небезпечність проступку не збільшується від того, скільки разів його вчинено повторно, він залишається адміністративним проступком. По суті така юридична конструкція відроджує теорію суспільної небезпечності особи, призводить до порушення основних конституційних засад кримінальної відповідальності, а значить і прав людини, розмиває вчення про склад злочину.

Інші невідповідності полягають в тому, що у разі вчинення двох різнорідних діянь - неподання інформації та подання завідомо недостовірної інформації - кримінальна відповідальність, якщо тлумачити зміст зазначеної норми, виключається, що суперечить принципу справедливості. В зазначених нормах законодавства не йдеться про відповідальність за незаконні дії, пов'язані з інформацією щодо фінансування тероризму, хоча тероризм - це злочин значно більш небезпечний для суспільства за своїм характером і наслідками. Керуючись здоровим глуздом важко пояснити, чому існує адміністративна відповідальність за несвоєчасне подання інформації та розголошення факту надання такої інформації, а за повторні умисні аналогічні дії кримінальна відповідальність не встановлена.

Не менш важливим є питання щодо можливості кваліфікації діянь, вчинених службовою особою, наприклад, керівником банку чи спеціального підрозділу банку, за сукупністю злочинів, передбачених статтями 209, 209-1, 232, 383 ККУ, та службовими злочинами, передбаченими статтями 364, 366 ККУ. Виходячи із загальноприйнятих положень кримінального права про конкуренцію загальної та спеціальної норм, слід визнати, що дії зазначених осіб не утворюють сукупності зі службовими злочинами, крім службового підроблення, і навпаки утворюють ідеальну сукупність злочинів, передбачених статтями 209-1 та 209, 232, 383 ККУ. При цьому необхідно зауважити, що про співучасть особи, яка відповідальна за організацію та проведення первинного фінансового моніторингу, у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, може йти мова, коли така особа увійшла у змову з виконавцями цього злочину і умисно сприяла їм шляхом порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії відмиванню доходів і тероризму.

Відповідно до пункту 7 "Сорока рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей" усі країни повинні здійснювати такі превентивні заходи, як заморожування і вилучення для того, щоб запобігти будь-яким операціям з майном. На забезпечення цієї вимоги ст. 12-1 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" та глави 8 Положення про здійснення банками фінансового моніторингу передбачено, що обов'язок відповідального працівника банку - зупиняти фінансові операції осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності. Своєчасне зупинення таких операцій безумовно є дійовим засобом запобігання тероризму. Але діюче законодавство не передбачає адміністративної та кримінальної відповідальності у разі невиконання зазначених вимог. Не містить чітких критеріїв розмежування адміністративного проступку - розголошення інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, передбаченого частиною 2 ст. 166-9 КУпАП [2], від злочину - незаконне розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, передбаченого частиною 2 ст. 209-1 ККУ [4].

Висновки. Норми адміністративного та кримінального законодавства про відповідальність за порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, потребують вдосконалення, а саме: назву ст. 209-1 ККУ слід доповнити словами "та фінансування тероризму",

а конструкцію ст. 209-1 ККУ з формального складу злочину змінити на матеріальний. Замість повторного умисного діяння в частині першій ст. 209-1 ККУ вказати "умисне неподання, несвоєчасне подання, або подання завідомо недостовірної інформації про фінансові операції, які підлягають внутрішньому або обов'язковому фінансовому моніторингу, чи можуть бути причетні до фінансування тероризму, спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, якщо це потягло за собою тяжкі наслідки". Частину другу ст. 209-1 ККУ викласти в такій редакції: "незаконне розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка надається спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу, або факту надання такої інформації особою, якій ця інформація стала відомою у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо це потягло за собою тяжкі наслідки". В примітці до цієї статті розкрити зміст поняття "тяжкі наслідки". Ст. 166-9 КУпАП доповнити частиною третьою, де передбачити відповідальність за незаконне незупинення фінансової операції, пов'язаної з фінансуванням тероризму, і для кожної частини цієї статті встановити кваліфікуючу ознаку - повторність.

Викладене дає підстави для встановлення кримінальної відповідальності за незупинення фінансових операцій осіб, пов'язаних із здійсненням тероризму, у разі використання таких коштів для терористичної діяльності внаслідок умисного їх незупинення відповідальними особами суб'єктів фінансового моніторингу.

Список літератури

1. Вимоги до організації фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Затверджено Наказом Державного департаменту фінансового моніторингу 24.04.2003 № 40 // www.rada.gov.ua.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. - Харків: ООО "Одіссей", 2006.-168 с.
3. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом. - Страсбург, 1990 рік.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін та ін. - Вид. третє, переробл. та доповн. - Харків: ТОВ "Одіссей", 2007. - 1184 с.
5. Методичні рекомендації з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом. Схвалено Постановою Правління Національного банку України від 30.04.2002 № 164//www.rada.gov.ua.
6. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. Затверджено постановою Правління Національного банку України 14.03.2003 № 189 // www.rada.gov.ua.

7. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28.08.2001 № 1124 "Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей" (FATF) // www.rada.gov.ua.

8. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 в редакції закону від 22.06.2004 // www.rada.gov.ua.

9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України з наступними змінами // www.rada.gov.ua.

Summary

The article covers the issues of administrative responsibility and criminal liability for breaking the national legislation on preventing money laundering and terrorist financing by persons responsible for financial monitoring, especially the employees of bank institutions. Recommendations for the legislation herein are proposed.

Отримано 07.12.2007.

Звірко О.Є. Відповідальність працівників банку за порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму / О.Є. Звірко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2007. - Вип. 22. – С. 192-197.